

DRAMA PÅ POSTMUSEUM

Ett samarbete med Vår Teater Medborgarhuset

Av Marianne Larsson

Marianne Larsson är född i Stockholm 1956. Hon har avlagt högskoleexamen på kulturvetarlinjen med etnologi som huvudämne. Sedan 1986 är hon anställd vid Postmuseum som museipedagog. Arbetet omfattar visningar, programverksamhet och information. Tidigare har hon arbetat vid Nordiska museet, Stockholms stadsmuseum och Läns museet-Murberget i Härnösand.

VÄRLDENS BÄSTA ASTRID

Frimärksutgåvan *Astrid Lindgren berättar* med motiv från tio av hennes underbara böcker väckte snabbt tankar om en utställning på Postmuseum. Tillsammans med frimärkena ville vi visa något ur den enorma brevskörd Astrid Lindgren fått från barn över hela världen. Astrid tillfrågades och ett samarbete kunde inledas med Kungliga biblioteket som bevarar stora delar av hennes brevsamling. Postmuseum fick tillgång till samlingen och kunde därigenom göra ett eget urval barnbrev, vilket blev ett tålamodsprövande arbete.

De tio olika motiven i frimärkshäftet *Astrid Lindgren berättar* som kom ut den 14 maj 1987.

Clara, 6 år, från Rudboda förskola på Lidingö skickade denna teckning efter visningen på Postmuseum.

Det låg nära till hands att göra en särskild satsning för barn i samband med utställningen. När utställningsgruppen bildades var därför museets pedagoger, Barbro Skillinghaug och jag, självskrivna i gruppen. Dessutom kom Elisabet Olofsson, som tog den första kontakten med Vår Teater Medborgarhuset, och Kurt Hedman att ingå i gruppen. Utställningen producerades i samarbete med Erich Fischer Reklamateljé AB.

På tidigt stadium fick museet en förfrågan från en barnteatergrupp om att sätta upp en Astrid Lindgren-pjäsa och spela den i Postmuseums lokaler. Barnteater på Torget, museets ljusgård, lät spännande och ett sammanträffande med representanter från teatergruppen ordnades. Vid ett förberedande möte med Astrid Lindgren invigdes hon i planerna. De föll dock inte i god jord eftersom Astrid inte tycker om att se vuxna människor gestalta hennes barnroller. Astrid föreslog istället en kontakt med Vår Teater, en barnteaterverksamhet som hennes nära väninna Elsa Olenius grundat.

Utställningen *Världens bästa Astrid* fick så småningom sin form. Den byggdes med utgångspunkt från de tio frimärksmotiven. Miljöerna byggdes upp kring dem och breven valdes så att de till största delen handlade om någon av figurerna på frimärkena. Redan i trapphallen tog *Emil i Lönneberga* emot i sin snickarbod. Det första utställningsrummet kom att handla om de naturnära och mest sagobetonade figurerna; *Ronja rövardotter*, *Brö-*

derna Lejonhjärta och *Mio, min Mio*. Nästa rum behandlade bland annat illustratörerna till Astrids böcker och frimärksförlagorna. Där fanns också en läshörna med böcker från Stockholms stadsbibliotek. I påföljande rum fanns smålandsidyllen med *Pippi Långstrump*, *Madicken* och *Bullerbybarnen* och i det sista rummet handlade det om *Karlsson på Taket*, *Lotta på Bråkmakargatan* och *Nils Karlsson-Pyssling*. De sistnämnda är berättelser där ett barn stundtals känner sig ganska ensamt och skapar sig en egen värld.

VÅR TEATER MEDBORGARHUSET

Elsa Olenius, som var bibliotekarie vid barnbiblioteket i Medborgarhuset vid Medborgarplatsen i Stockholm, startade där 1942 teaterverksamhet för barn. 1955 hade detta utvecklats till Vår Teater, Stockholms barn- och ungdomsteater. Idag deltar omkring 8 000 barn och ungdomar i åldrarna 7–20 år i verksamheten som finns på flera olika platser inom Stockholm med förorter. En viktig målsättning är att motverka den kommersiella barn- och ungdomskulturen.

Vänskapen mellan Astrid Lindgren och Elsa Olenius bidrog till att Astrid skrev några pjäser till barnteatern i Medborgarhuset. Efter Elsa Olenius bortgång skänktes hennes enorma samling av Astrids böcker till barnbiblioteket i Medborgarhuset. Det var många originalutgåvor och dessutom samtliga översättningar som då hade gjorts, vilket tillsammans var ca 600 band. Böckerna är idag samlade i ett särskilt Astrid Lindgren-Elsa Olenius rum. Anknytningen till Astrid Lindgren gjorde att personalen på Vår Teater mycket snabbt nappade på ett samarbete med Postmuseum. Dessutom hade man genom ett tidigare samarbete med Nationalmuseum, erfarenhet av liknande verksamhet.

Samtidigt som utställningsarbetet inleddes skedde det första mötet med personal från Vår Teater. Kontaktpersoner var i första hand föreståndaren Günter Wetzel och Marianne Andersson, båda dramapedagoger. Diskussionerna ledde ganska snart till ideer både om en teaterpjäs på Postmuseum och dramatiserade visningar tillsammans med personal från Vår Teater. Närvarande vid första mötet var också Harriette Söderblom från Stockholms stadsbibliotek, vilket ledde till att en liten läshörna planerades in i utställningen.

Vad gällde den praktiska och ekonomiska överenskommelsen planerades följande: För visningarna skulle personal inlånas från Vår Teater och betalas av Postmuseum. Teaterpjäsen skulle organiseras och finansieras av Vår Teater och Postmuseum skulle stå för information och annonsering samt en del praktisk och ekonomisk hjälp med bland annat rekvisita.

INVIGNING AV UTSTÄLLNINGEN

På eget initiativ gjorde Vår Teater en fantastisk insats redan på invigningsdagen den 11 september 1987. Astrid Lindgren, den självskrivna invignings-talaren, kom för att se utställningen före öppnandet. Då fanns redan en glad samling av hennes figurer i utställningen. Det var barn från Vår Teater som redan blivit tilldelade roller i den pjäs som var under utarbetande. De uppförde små dramatiseringar i sin rätta miljö i utställningen. Astrid var förtjust och tog genast kontakt med barnen. Även efter invigningen fanns barnen på plats i utställningen där de bjöd vernissagegästerna på chokladpraliner. Det var ett glatt och trevligt inslag under vernissagedagen tyckte vi på museet. Barnen blev också uppmärksammade i det korta reportage som TVs Rapport sände från invigningen.

Astrid Lindgren tillsammans med Jan-Erik Söderman, Alexandra Hjelmström, Gertrud Junström och Victor Flygare från Vår Teater, vid invigningen av utställningen Världens bästa Astrid.

VISNINGARNA

Planering och inbjudan

Den ursprungliga ambitionen var att »dramavisningarna» skulle finnas med i bakhuvudet medan utställningen växte fram. Det ena skulle kunna forma det andra, men det visade sig vara svårt. Utställningsgruppen sökte stöd hos Vår Teater för att ge visningarna en god inramning, men Günter och Marianne menade att utställningens form skulle gå i första hand och visningarna i andra. Många vilda fantasier om täta dunkla skogar, mörka hemliga grottor och mycket mera förekom under diskussionerna. Många ideer arbetade vi vidare på men på grund av rumsliga och ekonomiska ramar fick de vildaste fantasierna dämpas ned.

Hur skulle då en »dramavisning» eller »dramatiserad visning» se ut? Var det vi ledare eller barnen som skulle spela roller? Var det en stor fantastisk teaterföreställning vi ville åstadkomma? När utställningen började ta form kunde vi börja planera. Vilka möjligheter fanns egentligen? Målsättningen var att få barnen att känna sig deltagande, engagerade och aktiva. De skulle få leka, lära, låtsas och fantisera och själva få göra en liten dramatisering som avslutning på besöket. Vi skulle locka fram deras intresse och leklust.

Visningarna planerades in under en tremånadersperiod, mellan den 22 september och 17 december. De förlades till kl 10 och 12, tre dagar i veckan. Med en grupp om 30 barn indelad i tre mindre enheter behövdes tre ledare vid varje tillfälle. Det skulle gå att genomföra med två personer från Vår Teater och en från Postmuseum. Vi planerade detta för barn i åldrarna 5–8 år, dvs både för dagisbarn och skolbarn i klass 1 och 2. Vi strävade efter enhetlig ålder inom den lilla gruppen, men annars fick både dagis och skolbarn komma samtidigt. Denna planering innebar att vi skulle ta emot ca 2 400 barn och dessutom den vuxna personalen.

Inbjudan till visningarna, ett dubbelsidigt A 4, bestod på ena sidan av praktiska anvisningar och på andra av ett brev riktat direkt till barnen med en kort berättelse om utställningen och vad de skulle få uppleva på Postmuseum. Till daghemmen gick inbjudan ut via utbildningsamordnarna på de 18 socialdistrikten i Stockholm och via Postens adressregister gick den ut till samtliga lågstadieskolor och resterande daghem inom hela Stockholmsområdet. Detta visade sig vara ett mycket stort utskick alltifrån Norrtälje till Nynäshamn, vilket fick vissa negativa följder. Sammanlagt gick inbjudan ut till ca 1 000 daghem och 500 lågstadieskolor. Efter ett par dagar kom de första beställningarna och snart blev det kaos i Postens telefonväxel. Det blev kö på linjen och några hela dagar gick åt till att svara i telefonen. När allt var fullbokat och femtio grupper dessutom hade förts upp på väntelista var vi tvungna att säga stopp.

Vi som tog hand om visningarna var Marianne Andersson, Kerstin Sundelius och Gunilla Forsblad från Vår Teater samt Barbro och jag själv från Postmuseum. Günter Wetzel ställde upp vid behov. När visningarna kom igång hade vi en planering som vi följde i huvudsak, men som också arbetades om efter hand.

Hur fungerar ett strykjärn utan sladd? frågar Marianne Larsson, Postmuseum, vid en samling runt slagbordet i »Pippis kök». Foto Åke Wirefors.

Ett skådespel i frimärksrutan på Torget. Minsann, är det inte Birk som hoppar över Helvetesgapet? Foto Åke Wirefors.

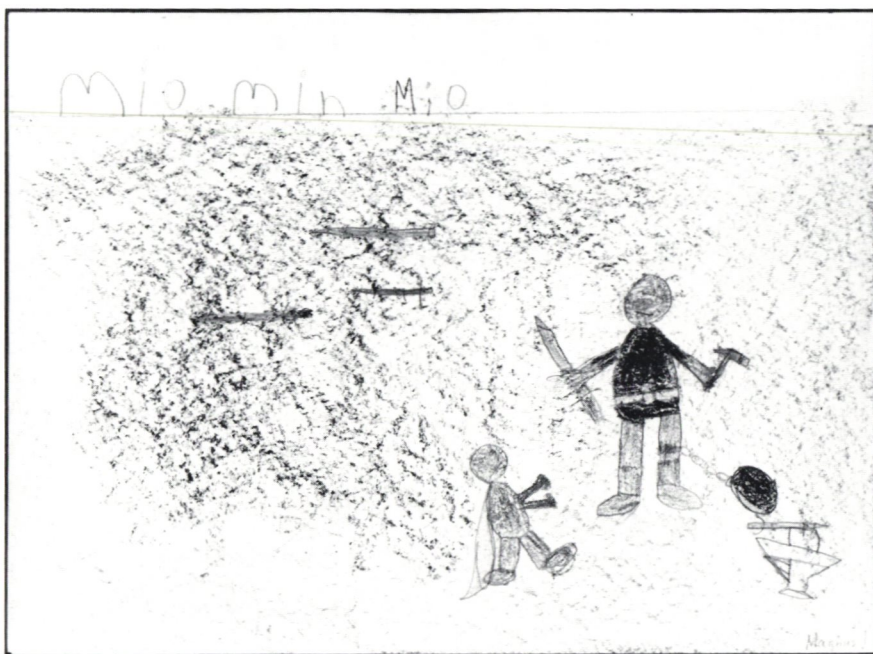
Så kunde visningen gå till

Barngrupperna samlades i entréhallen och togs emot av en ledare som försäkrade sig om att barnen visste var de befann sig och vad de skulle få vara med om. Därefter skickades barnen uppför trappan till en samling på Torget.

Där låg mörkröda sammetsdynor i en fyrkant på golvet och barnen fick ta plats. En av oss ledare tog hand om den inledande presentationen. Visste barnen att det kommit ut frimärken med Astrid Lindgrens figurer på? Astrid och hennes böcker diskuterades. Vilka böcker hade barnen läst? Visste de att hon hade skrivit över sjuttio böcker och att de var översatta till omkring femtio språk? Kunde de tänka sig hur många barn från hela världen som hade skrivit brev till Astrid? Hur satt vi egentligen? I en fyrkant som skulle föreställa ett frimärke, men det var tomt i mitten, det fanns ingen bild. Barnen fick veta att när de hade sett hela utställningen skulle de, med hjälp av sin ledare, välja någon episod ur Astrids böcker, som de skulle spela upp i mitten av »frimärket» på Torget.

Av praktiska skäl började smågrupperna på olika ställen i utställningen för att sedan gå runt och undersöka bit för bit. Många gånger var det svårt

att hindra barnen från att snabbt rusa vidare och se vad som fanns runt nästa krök. Igenkännandets glädje var stor. Hela tiden utspann sig en dialog mellan ledaren och barnen om vad de såg och upplevde. Ibland kunde de alla Astrids berättelser utantill och ibland fick vi hjälpa dem genom att berätta stycken ur böckerna. Under planeringen hade vi valt ut några brev som var spännande att tala om. En del var på ett bra sätt knutna till miljöerna medan andra helt enkelt var roliga, underfundiga eller tankeväckande. Barnen fick berätta vad de såg, de fick fråga och gissa. Kunde de komma på alla hyss som Emil hade gjort? Vilka hyss fanns på teckningarna i barnens brev till Astrid. I Ronjas grotta gick det bäst att vara på låtsas. Det var lätt att föreställa en rumpnisse, en grådvärg eller en skrikande vildvittra. Tänk att få skrika lite på ett museum! Tänk att Astrid inte visste riktigt säkert hur Emil såg ut innan Björn Berg ritade honom! Kliv in i Villa Villekulla, men var det bara Pippi som bodde där inne? Eller kanske Emil och Madicken också? Fast egentligen var det ju Edits kök, Edit som en gång invigt barnet Astrid i sagoböckernas underbara värld. Var fanns guldpengarna? Hur fungerade ett strykjärn utan sladd? Hur gjorde Pippi pannkakor och hur skurade hon golvet? Och hur ritade barnen från Tyskland eller Amerika sin Pippi? Kom det brevet fram, som var adresserat till Astrid Lindgren, Någonstans i Sverige? Vem bodde i det lilla Pysslinghemmet och vem hade just firat upp en korg med pannkakor och socker-

Mio på besök i Svärdsmidarens berghåla av Magnus, klass I A, i Odenslunda skola, Upplands Väsby. Teckningen insänd efter visningen på Postmuseum.

dricka genom fönstret? I Sovjet älskar barnen Karlsson på Taket. Se på alla de fina teckningarna som de skickat till Astrid, Karlsson på allihopa! Och lyssna på brevet från 5-åriga Fyedja! Han gav det till sin farfar som skulle åka till Stockholm. Det skulle lämnas till Karlsson på Taket. Han bor i ett rött hus med grönt tak. »Karlsson! Flyg hit! Jag väntar på dig!»

Innan barnen återsamlades på Torget förbereddes den korta dramatiseringen. Alla barn måste få vara med, så det gällde att hitta på episoder som innehöll många roller. Det förekom mycket sällan att någon drog sig ur, snarare slogs barnen om huvudrollerna. Ibland ville alla vara Ronja, Pippi eller Emil och det gick ju bra det med! Men favoriterna var nog rumpnis-sarna; »Voffor gör ho på detta viset?» Grupperna uppförde sina spel i tur och ordning i mitten av »frimärket» och övriga barn skulle försöka komma på vad scenerna föreställde. Högst någon minut pågick skådespelen och oftast gick det bra att gissa rätt. Efter stormande applåder var det dags att gå på skattjakt. Barnen fick snällt sitta kvar medan en av oss ledare letade reda på skatten. Efter ett lätt skramlande med skattkorgen fick barnen gissa vad den innehöll. Plastskeidar och klädnypor var de vanligaste gissningarna, men i korgen låg nyckelringar med frimärken i, med Astrid Lindgren-motiv förstås! Ett par vykort till varje barn rymdes också i skattkorgen. Barnen uppmanades att skriva och berätta för någon om besöket på Postmuseum och de fick gärna skicka teckningar tillbaka till museet, så kunde de samlas

Christian, 7 år, från Rudboda förskola på Lidingö ritade Karlsson på Taket på sin teckning till Postmuseum.

till en liten utställning under sportlovet. Slutligen avrundades besöket med en sång. Barnen fick välja något ur Astrid Lindgrens produktion, men en luciasång gick också bra när den tiden var inne!

Utvärdering

I stort sett tyckte vi att visningarna fungerade bra, men några kommentarer kan vara på sin plats. Vad gäller inbjudan gick den ut i lite för stor omfattning. Det kändes tråkigt att behöva säga nej till så många men naturligtvis var det inspirerande att intresset var så stort. Troligen hade vi kunnat få en hel termin till fullbokad. Begreppet »dramatiserad visning» väckte lite olika förväntningar, någon trodde t ex att de skulle få se teater. Kanske skulle vi ha uttryckt oss annorlunda.

Själva visningen påverkades i hög grad av barngruppen. De som var väl förberedda och kände till Astrids berättelser hade större utbyte av utställningen medan andra, t ex en del invandrarbarn som inte växt upp med böckerna, var svårare att tillfredställa. Det kunde också gälla de mindre barnen som inte läst de ruskigare böckerna, eller ens hört dem på band, eller sett dem på TV eller video. Då hade det varit en fördel om vi varit ännu bättre inlästa på de aktuella böckerna. Det var viktigt att inte tappa bort breven i de spännande miljöerna. Breven krävde ju mer koncentration av barnen. Många lämpliga brev hade vi valt ut, men någon total genomgång hann vi aldrig med. Kanske fanns det flera spännande brev som vi aldrig berörde.

Arbetet med visningarna blev intensivt. Det hade varit bra om två olika arbetslag hade kunnat turas om. Då hade vi kunnat ta emot ännu fler grupper. Ju fler barn som fick komma desto bättre! Att förlägga visningarna till kl 10 och 12 innebar att hela dagen blev splittrad. Dessutom var vi tveksamma om en hel timmes paus behövdes mellan grupperna. Hade vi istället valt kl 9 och 10.30 hade båda visningarna klarats av före lunch, en fördel med tanke på övrigt arbete, men ett problem därför att barngruppernas specialbiljetter till bussar och tåg ej gäller före kl 9.

För både Postmuseum och Vår Teater innebar detta samarbete något mycket positivt. Det är lärorikt att se hur andra arbetar, att utbyta erfarenheter och att lära känna nya möjligheter.

»VOFFOR GÖR HO PÅ DETTA VISET?»

Förberedelser

Teaterpjäsen specialscrevs för Postmuseum och fick namnet »Voffor gör ho på detta viset?», citerat efter rumpnissarna. Enligt den ursprungliga planeringen skulle pjäsen spelas vid sju tillfällen, men redan premiärdagen var det så stor efterfrågan på biljetter att man tog beslutet att fördubbla antalet föreställningar. Slutligen blev det alltså 13 föreställningar plus generalrepetitionen. Föreställningarna gick av stapeln på lördagar kl 13 och 14 och var ca 40 minuter långa.

*»Voffor gör ho på detta viset?» är en återkommande fråga när rumpnissarna är i farten. Linda Nyberg, Sara Holmér, Mia Nyberg och Lovisa Bergkrantz spelar rollerna.
Foto Ove Kaneberg, Postmuseum.*

*Tant Lundin (Sara Nilsson) ger Mio (Leo Fjällander) det gyllene guldäpplet.
Foto Ove Kaneberg, Postmuseum.*

Informationen till allmänheten bestod av en affisch som skickades ut i ca 2 500 exemplar, främst till skolor, bibliotek och postkontor, pressutskick till tidningarnas kalendarium och information i vår sedvanliga museianons. Dessutom var hela utställningen tämligen välbevakad i tidningarna och i det sammanhanget fick även teaterpjäsen god publicitet. Generalrepetitionen gavs på fredagseftermiddagen dagen före premiären och till den fick pressen en särskild inbjudan. Så småningom kunde pjäsens goda rykte dra nya besökare till Postmuseum.

Pjäsen kom till när större delen av dramapedagogerna på Vår Teater samlades en helg. Det var Berit Lundgren, Margareta Lundgren-Sato, Sirpa-Leena Kaukomis, Kerstin Sundelius och Marianne Andersson som formade berättelsen och Kerstin sammanställde den till ett färdigt manus.

Stefan Delvin spelar brevbäraren som förlorat sitt posthorn.

Foto Ove Kaneberg, Postmuseum.

Ljudet sammanställdes av Rikard Evenlind, som också skötte ljud och ljus under föreställningarna. Günter Wetzel tog hand om publiken och Gunilla Forsblad hjälpte till när hon behövdes. Varje speldag var det sju personer på Postmuseum som ansvarade för föreställningen.

De 32 skådespelarna var mellan 8 och 20 år gamla. De repeterade först under sina ordinarie grupptimmar på teatern och träffades sedan en lördag-söndag för att repetera tillsammans. Lämpliga dräkter gick till största delen att få fram ur Vår Teaters förråd. Endast rumpnisskostymerna gjordes helt nya. Brevbärruniform, postväska och posthorn lånades ur museets rekvisitaförråd. Pjäsen spelades på Torget och krävde endast sparsam dekor. De befintliga gröna växterna fick tillsammans med en inlånad parkbänk föreställa Tegnérslunden där Mio satt när berättelsen började. Alla dörröppningar användes för entréer och i ett fönster en trappa upp hojtade Karlsson på Taket.

Ronja rövardotter (Philomene Grandin) skriker ut sitt våriskrik.

Foto Ove Kaneberg, Postmuseum.

Föreställningen

Biljetter kunde hämtas på Postmuseum från kl 11 samma dag som pjäsen skulle spelas. Det hade varit för stor administration att tillåta förbeställning och dessutom hade risken då varit stor att alla biljetter tagit slut i förväg. Günter Wetzel ordnade biljetter, stod för utdelningen av dem och organiserade publiken, som släpptes in först 20 minuter före föreställningen. Brandmyndigheterna hade gett oss tillåtelse att släppa in 120 personer på Torget förutom skådespelarna.

Pjäsen byggdes liksom utställningen upp kring de tio figurerna på frimärkena. Huvudpersonen var en brevbärare, som gjorde entré på sin postcykel. Han utgjorde den röda tråden. Brevbäraren hade förlorat sitt posthorn och med hjälp av Mio, som väntade ett brev från sin fader konungen, började sökandet efter hornet. På vägen dök den ena efter den andra av Astrid Lindgrens figurer upp. De uppförde korta scener som barnen i publiken säkert kände igen. Ronja ropade sitt vårskrick, anfalls av vildvitrorna och hittades av rumpnissarna till deras stora förtjusning. Madicken retade Mia och Karlsson åt upp allt godiset. Emil fastnade med huvudet i soppskålen, men fick hjälp av Bullerbybarnen som rensade rovor så mycket de orkade. Lotta lämnade adressändring till brevbäraren för hon skulle flytta hemifrån. Nils Karlsson-Pyssling var så liten att han inte syntes och allt ordnade sig så att Muj fick gå på älvakungens bal. Och slutligen gav Pippi sig på elaka Tengil som stulit posthornet, och tog det tillbaka. I sista scenen letade alla rollfigurerna reda på sitt frimärke, en ordentlig färgförstoring, och medan de tackade för applåderna höll de frimärket ovanför huvudet. Spelet slutade i en långdans till musik och applåder. Pjäsen var spännande och rolig och för de mindre barnen var den riktigt ruskig. Åtminstone en liten flicka, knappt fem år gammal, fick sina föräldrar att gå två gånger till Postmuseum på barnteater.

Utvärdering

Teatern på Postmuseum var en verklig fullträff! Det var fullsatt vid varje föreställning vilket innebar att ca 1 500 personer såg pjäsen. De mest långväga gästerna var en dagisgrupp från Lund som *flög* upp till Stockholm *endast* för att se pjäsen. Flera tidningar skrev om föreställningen, bland annat gjorde Dagens Nyheter På Stan ett besök under repetitionerna för att få en bild i tidningen.

Skådespelarna i Vår Teater hade en arbetsam höst. Det var mycket som var annorlunda. I vanliga fall brukar terminerna avslutas med några föreställningar på teatern, men man brukar inte spela i den här omfattningen och inte i blandade åldersgrupper. Varannan lördag under flera månader spelade de pjäsen och de var mycket trötta efter sista föreställningen. Trots det var nästan allihopa med på den avskedsfest som Postmuseum ordnade. Det blev mat och tårta, besök av den *riktiga* skådespelerskan Yvonne Lombard och några små julpaket med hem. Det var de minsann värda!

Det var en krävande höst både för Vår Teater Medborgarhuset och Postmuseum, både för barn och vuxna. Det var jobbigt, men värdefullt och mycket roligt. En ny publik kom till Postmuseum, mängder av barn, föräldrar, lärare, dagis- och fritidspersonal. Några av dem, de som var på Postmuseum den 14 november, fick vara med på en hälsning till Astrid Lindgren. Då skickades ett jätte-vykort, en bild av sista scenen ur »Voffor gör ho på detta viset?», med gratulationer på födelsedagen. Och visst är det Astrid vi har mycket att tacka för!

Vår Teater låter hälsa, att blir det fler tillfällen ställer de gärna upp igen!

Vildvittrorna uppträder hotfullt i en av pjäsens slutscener. Foto Ove Kaneberg, Postmuseum.